

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 378.147 : 377.091-044.247

Леонід Володимирович Оршанський,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
e-mail: orshanski@i.ua

Ярослав Ярославович Матвісів,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
e-mail: yaroslavmatvisiv@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено теоретичне обґрунтування процесу та виявлено особливості інтеграції змісту професійного навчання в системі професійно-технічної освіти. Визначена мета впровадження інтегративних дисциплін, спрямована на забезпечення цілісного підходу до загальноосвітньої і професійної підготовки учнів професійно-технічного навчального закладу. Актуалізована ідея наскрізної інтеграції цілей, змісту, форм, методів і засобів професійного навчання, покладена в основу розроблення інтегративних дисциплін. Запропоновано критерії доцільності впровадження інтегративних дисциплін у професійно-технічних закладах освіти.

Ключові слова: інтеграційний підхід, інтеграція змісту професійного навчання, професійно-технічна освіта, професійно-технічний заклад освіти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі педагогічних досліджень проблеми інтеграції змісту навчання спостерігається відчутний відрив теорії і практики, що породжує неузгодженість теоретичних засад використання інтегративного підходу для розроблення змісту навчання й зумовлює пошук наукових критеріїв оцінювання наявних інтегративних дисциплін і методик їх викладання.

Якість підготовки робітників у професійно-технічних закладах освіти (ПТЗО) часто не відповідає вимогам постіндустріального інформаційного суспільства. Однією з причин такого стану є недостатня конкурентоспроможність, а подекуди й застарілість освітньо-професійних програм, навчальних планів і програм навчальних дисциплін. Тому доцільність упровадження в систему професійно-технічної освіти інтегративних дисциплін з новим інноваційним змістом не викликає жодних заперечень з боку як науковців, так і практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграційний підхід сьогодні вважається одним із головних у розвитку педагогічної науки й освітньої практики. Інтеграційні процеси в освіті стали об'єктом наукових розвідок (М. Берулава, С. Гончаренко, А. Данилюк, В. Ільченко, С. Клепко, Д. Коломієць, Г. Монахова, В. Моргун, Н. Ничкало, А. Пінський, П. Самойленко, О. Сергєєв, В. Фоменко та ін.). Теоретико-методичні засади застосування інтегративного підходу до розроблення

змісту для різних робітничих спеціальностей студіювали такі вчені, як С. Батишев, Р. Гуревич, І. Козловська, В. Сидоренко, О. Собко, О. Яворук й ін.

Формулювання мети статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування процесу інтеграції змісту навчання в системі професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Інтегративний підхід до реалізації змісту професійно-технічної освіти розглядається як важливий чинник оптимізації навчального процесу, тому вимагає всебічного теоретичного обґрунтування.

На основі аналізу наукової літератури нами визначені теоретичні засади розроблення інтегративних дисциплін для системи професійно-технічної освіти.

1. Метою впровадження інтегративних дисциплін є забезпечення цілісного підходу до загальноосвітньої і професійної підготовки учнів ПТЗО.

У процесі розроблення інтегративних дисциплін передовсім необхідно визначити мету їх впровадження в професійну підготовку учнів ПТЗО. Це зумовлено новими вимогами до підготовки робітників для сучасного виробництва, знання, уміння яких дозволятимуть їм самостійно й висококваліфіковано виконувати виробничі завдання. У зв'язку із цим логічно виникають якісно нові зв'язки між загальноосвітньою, професійно-теоретичною (спеціальною фаховою) і професійно-практичною (виробничою) підготовкою.

Забезпечення цілісного підходу до загальноосвітньої і професійної підготовки учнів може реалізуватися за умови розроблення нової моделі робітника, в якій розглядаються різні аспекти його фахової підготовки. Одним із цих аспектів є формування в учнів ґрунтовних знань із загальноосвітніх, загальнотехнічних та професійно-орієнтованих дисциплін. Взаємодія дисциплін на основі цілісного підходу є основою формування стійких навичок, досвіду творчої діяльності в галузі певної професії, розвитку технічного мислення, постійної потреби в самоосвіті. Формування змісту інтегративних дисциплін здійснюється з урахуванням педагогічних критеріїв, за якими визначається готовність кваліфікованих робітників до діяльності в умовах сучасного виробництва [1, с. 15]: рівень освіти; професійна мобільність; пізнавальна самостійність; творча активність у трудовій і соціальній діяльності; висока свідомість і професійна стійкість. Формування нового типу робітника визначають зміни, що відбуваються в продуктивних силах і суспільстві загалом. Усе це потребує створення перспективних програм формування робітничих кадрів, що були б зорієнтовані на майбутні потреби економічного розвитку країни.

У науковій літературі здійснені спроби визначення сутності, змістового наповнення і функцій інтегрованої різнорівневої системи підготовки кадрів як педагогічної категорії [6], аналізують способи та засоби її реалізації для формування напрямів підготовки за професійним спрямуванням, розглядають педагогічні завдання, що можуть бути вирішені в професійній школі на етапі розроблення освітньо-професійних програм на основі інтеграції загальноосвітніх і фахових знань [8]. В освітньому процесі модель кваліфікованого робітника реалізується через зміст навчання у формі освітньо-професійних програм підготовки фахівців за професійним спрямуванням унаслідок застосування дидактичних методів і прийомів завдяки соціальному базису і психологічній атмосфері навчального закладу.

Іншим аспектом забезпечення цілісності загальноосвітньої і професійної підготовки учнів є узгодження змісту професійно-орієнтованих дисциплін із вимогами ринку праці. На думку академіка Р. Гуревича, зміст навчання не відповідає особливостям сучасних форм організації праці [1]. Розв'язання цієї суперечності окремі науковці вбачають у поєднанні фундаментальної підготовки фахівця з відповідним блоком навчальних дисциплін наступного рівня кваліфікації (виходячи з призначення магістра, спеціаліста, бакалавра, молодшого спеціаліста чи кваліфікованого робітника та їхніх функцій на виробництві) [4, с. 44]. Ще одним варіантом розв'язання суперечності є розроблення інтегративних дисциплін або їх системи. Використання останньої уможливило високоякісну підготовку випускника до виконання виробничих завдань у конкурентних умовах ринкового виробництва. В основі процесу – відхід від вербалізму й енциклопедизму в навчанні професії (тобто «дидактики пам'яті») та обрання «дидактики мислення» (Ф. Шльосек), що дозволяє підготувати учня ПТЗО до ефективного розв'язання професійних завдань. Тенденції розвитку сучасного виробництва вимагають підготовки робітників широкого профілю, що є основою постійного підвищення їхньої кваліфікації та перенавчання впродовж усього трудового життя.

Розглядаючи дидактичні підходи до оновлення змісту освіти у ПТЗО, варто наголосити, що навчання впродовж усього життя нині є головним принципом розвитку особистості фахівця та доміантою діяльності освітніх закладів. У цьому контексті передбачається низка заходів: розроблення освітньо-професійних програм; формування навчальних планів; оновлення змісту навчальних програм; написання підручників і посібників; створення сучасної матеріально-технічної бази для навчально-виробничої практики тощо. Саме такий підхід сприяє більш ефективній адаптації різних за рівнем загальноосвітньої та фахової підготовки, нахилами, здібностями і можливостями випускників ПТЗО до нестандартних і різноманітних за своїм змістом ситуацій, умов та функцій у різних сферах і галузях виробництва.

2. Інтегративні дисципліни передбачають формування інноваційного змісту навчання, визначення цілей кожної дисципліни відповідно до загальних цілей професійної підготовки майбутнього робітника.

Головною віхою, відправним пунктом формування інноваційного змісту навчання є загальні цілі освіти, відображені у філософських, психолого-педагогічних й інших термінах, іншими словами – в суспільній свідомості.

Упровадження в освітній процес ПТЗО інтегративних дисциплін є однією зі спроб реалізації значно ширшого, аніж у загальноосвітній школі, діапазону цілепокладання, коли одночасно здійснюється як соціалізація, так і професіоналізація особистості. Реалізація цілей навчання у ПТЗО забезпечується всіма структурними компонентами змісту професійної освіти робітників певної кваліфікації та профілю. Водночас і зміст професійної освіти є похідною категорією від вимог, що висуває суспільство, зокрема, відповідна галузь народного господарства до знань, умінь, компетентностей робітничих кадрів. Інакше кажучи, зміст професійної освіти є вторинним щодо змісту трудової і суспільної діяльності робітників.

На особливу увагу заслуговує розгляд проблеми відбору змісту професійного навчання для інтегративних дисциплін. Відомо, що зміст освіти постає як педагогічно адаптований соціальний досвід (точніше людська культура, узятя в аспекті соціального досвіду) у всій його структурній повноті. У цьому сенсі зміст виявляється ізоморфним (тобто аналогічним за структурою, а не за обсягом) соціальним досвідом і містить усі елементи, властиві людині, прилученій до споживання і продукування сучасної культури. За допомогою загальнопредметного змісту навчальні дисципліни об'єднуються в єдине ціле. Елементи загальноосвітнього змісту визначають системотвірне підґрунтя загальної освіти як по вертикалі окремих освітніх рівнів, так і по горизонталі міжпредметних зв'язків.

Зміст інтегративної дисципліни має на меті максимально інформаційно наповнити структуру змісту освіти [3, с. 7], що складається з таких основних структурних елементів: 1) пізнавальної діяльності, зафіксованої у формі результатів знань; 2) здійснення відомих способів діяльності у формі вмінь виконувати дії за зразком; 3) творчій діяльності у формі вмінь приймати нестандартні рішення для розв'язання проблемних ситуацій; 4) встановлення емоційно-ціннісних відносин у формі особистісних орієнтацій.

Основною вимогою до формування змісту є його адекватність рівню виробничої діяльності та засобам праці робітника тієї чи іншої професії з урахуванням перспектив розвитку виробництва і трансформації виробничих відносин. Це зумовлено визначенням пріоритетних шляхів розвитку професійно-технічної освіти, з-поміж яких: 1) приведення законодавчих, нормативно-правових актів у відповідність до завдань її розвитку; 2) підвищення ефективності управління завдяки децентралізації, зміні ролей, функцій і відповідальності соціальних партнерів, суб'єктів господарювання та місцевих органів виконавчої влади; 3) здійснення науково-методичного супроводу процесів модернізації системи професійної навчання; 4) забезпечення взаємозв'язку ринку освітніх послуг і ринку праці за рахунок підвищення ефективності профорієнтаційної роботи серед шкільної молоді, впровадження єдиної методології моніторингу ринку праці, вдосконалення переліку професій та умов ліцензування освітньої діяльності тощо; 5) досягнення якості й результативності професійної освіти передовсім завдяки розробленню професійних стандартів, що стануть основою для оновлення змісту і засобів навчання та відповідатимуть світовому науково-технічному рівню, а також радикальному оновленню інформаційного, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення ПТЗО та його інфраструктури; 6) створення єдиного інформаційного простору, задоволення інформаційно-комунікативних потреб суб'єктів освітнього процесу; 7) поглиблення міжнародного співробітництва, у т. ч. приєднання до міжнародних договорів, ратифікації

міждержавних документів з питань професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників з урахуванням національних інтересів [2]. При цьому відбір змісту професійної освіти та навчання передбачає більш широку реалізацію цілей професійної підготовки у ПТЗО, ніж це було донедавна.

Зазначимо, що завдяки інтегративному змісту професійного навчання майбутні робітники зможуть: поєднувати кілька спеціальностей; суміщати виконавську, управлінську і творчу працю; розглядати складні технічні об'єкти в їх цілісності. Відібраний зміст інтегративних дисциплін повинен узгоджуватися зі структурою і складом загальнопредметного змісту освітніх стандартів та визначатися його співвідношенням із предметним змістом. У змісті інтегративних дисциплін мають відображатися вимоги освітніх стандартів, до яких відносять: 1) реальні об'єкти дійсності; 2) загальнокультурні знання про дійсність (у т.ч. фундаментальні проблеми); 3) загальні і загальнонавчальні вміння, навички, узагальнені способи діяльності; 3) ключові освітні компетенції. Місце загальнопредметного змісту освіти визначене в тій частині структури стандарту, що стосується рівнів загальної освіти.

При описі кожного рівня загальної освіти відомі дидактики В. Краєвський та А. Хуторської [3] пропонують розкривати такі елементи: 1) загальну характеристику певного рівня загальної освіти: пріоритети, цінності і ключові особливості; 2) нормативні терміни освоєння; 3) умови і порядок підсумкової атестації тощо; 4) цілі освіти на певному рівні: цілі учня (як комплексні освітні результати випускників певного рівня), що прогноуються; 5) цілі школи як умови забезпечення освіти учня; 6) узагальнений зміст освіти: надпредметний зміст освіти, загальні навчальні вміння і навички, узагальнені способи діяльності й ключові компетенції, що проходить наскрізною лінією через усі навчальні предмети (освітні галузі) і покликаний об'єднати їх у єдиний, цілісний зміст; 7) зміст освіти за освітніми галузями і навчальними предметами: узагальнений зміст освіти передбачає фіксацію надпредметного (загальнопредметного, метапредметного) змісту освітніх стандартів.

Оскільки здебільшого навчальні предмети є основою для розроблення інтегративних дисциплін, то останні можна розглядати як складові узагальненого змісту освіти, що сприяють формуванню цілісних структур особистості. До них належать: мотиви, норми, цінності, установки, особистісні якості та здатність до цілісної системної орієнтації у виробничих процесах. Ці вимоги доцільно реалізувати на основі інтеграції змісту, методів, форм, засобів і науково-методичного забезпечення загальної та професійної освіти. Така цілісність у різноманітті професійної діяльності можлива лише завдяки впливу одного з чинників розвитку сучасної професійно-технічної освіти, що призводить до зростання цілісності системи навчання – чинника інтеграції. Завдяки процесам інтеграції відбувається зближення обраних учнем майбутніх спеціальностей, аж до їхнього об'єднання в напрями підготовки фахівців за професійним спрямуванням [4, с. 83]. Унаслідок об'єднання інформації декількох спеціальностей формується якісно нова парадигма освіти, яку не можна звести до одного часткового прояву. Тому в навчальних планах ПТЗО доцільно надавати перевагу системі органічно пов'язаних між собою інтегративних дисциплін, підпорядкованих спільній меті й узгоджених із іншими загальноосвітніми предметами.

3. Основу розроблення інтегративних дисциплін становить ідея щодо наскрізної інтеграції цілей, змісту, форм, методів та засобів професійного навчання, а також урахування міжпредметних зв'язків.

У процесі розроблення інтегративних дисциплін для професійно-технічної освіти повинні враховуватися позитивні та негативні результати інтеграції компонентів освіти і навчання, зокрема: взаємозумовленість якості підготовки учнів здійсненою інтеграцією цілей професійної освіти та навчання; ефективність професійної підготовки завдяки інтеграції різнорідного знання (гуманітарного, науково-природничого та інженерного; загальнотехнічного та професійно-орієнтованого) тощо. Також під час розроблення інтегративних дисциплін мають враховуватися умови інтеграції цілей професійної освіти, до яких належать: 1) формування професійнозначущих якостей особистості; 2) розроблення окремих цілей кожного окремого заняття з орієнтацією на загальнодидактичні цілі; 3) створення конкретної моделі випускника ПТЗО тощо. До умов інтеграції змісту процесу професійного навчання належить: 1) визначення об'єктивної основи для інтеграції знань; 2) структурування змісту навчального матеріалу на основі угруповання загальнонаукових і спеціальних знань навколо технічного об'єкта; 3) розроблення рівнів інтеграції знань тощо.

Для прикладу можна виділити низку інтегративних блоків, усередині яких здійснена інтеграція навчальних предметів: суспільство і суспільні відносини (історія, економічна географія, правові відносини); природа та її основні закони і закономірності (фізика, хімія, астрономія, біологія); природознавство та основи техніки і технології (фізика, електротехніка, радіотехніка, електроніки, хімія); логічні й алгоритмічні процедури (математика, інформатика та обчислювальна техніка, кібернетика). Дотримання перерахованих умов сприятиме досягненню таких взаємопов'язаних результатів: реалізації інтегративного потенціалу різномірних знань та формування в учнів способів дій із практичного застосування цих знань.

Позитивні результати інтегрованої системи навчання, представлені в монографічній праці В. Шукшунова [9], дозволяють зробити висновки про можливість інтегрування різномірних знань із різних галузей науки та навчальних предметів, що є особливо важливим для професійно-технічної освіти. У цій праці автор описав мету, завдання, методологічні основи експерименту з інтеграції гуманітарного, природничонаукового та інженерного знання, охарактеризував інтегративний тип пізнання, а міждисциплінарність технічної і гуманітарної підготовки об'єктивно розглянув як системотвірний чинник. Виходячи з цього, створення інтегрованої системи навчання передбачає комплексну реалізацію пріоритетних напрямів розвитку професійної освіти та актуалізацію отриманих знань у навчальній і квазіпрофесійній діяльності учнів ПТЗО на завершальному етапі навчання.

Під впливом позитивних результатів інтеграції професійно-технічна підготовка зазнала значного впливу з боку «законів педагогіки», що заволоділи в ній провідними позиціями. Усе це сприяло виникненню суперечності між виробничо-педагогічною сутністю навчально-виробничого процесу і предметним методом, що обмежує склад «навчальних об'єктів» виробничо-технічними об'єктами. Поняттєвий апарат педагогіки професійно-технічної освіти, будучи поліструктурною системою, характеризується високим ступенем гетерогенності, адже її склад формують поняття найрізноманітнішого походження. Між ними відбуваються процеси зближення, зв'язку, взаємозв'язку, взаємодоповнення тощо. Центральне місце серед цих об'єднуювальних процесів займають зв'язки між педагогічним і технічним знанням, що ведуть до їх інтеграції. Відображаючи глибинну суперечність професійної освіти між «законами педагогіки» і «законами виробництва» (С. Батишев), інтеграція педагогічного і технічного знання має одночасно стати засобом його розв'язання, а отже, і засобом розвитку (збереження й удосконалення) педагогіки професійної світи загалом. Інтеграція педагогічного і технічного знання є не лише наслідком суперечностей, що виникають у практиці виробничого навчання, а й служить засобом їх розв'язання.

Водночас потрібно враховувати негативні можливості інтеграції, зокрема руйнування традиційних систем знання в процесі створення інтегративних дисциплін. Тому виникає потреба у визначенні умов, що забезпечують позитивний вплив інтеграції змісту професійного навчання. Найважливішою з них, на наш погляд, є відмова від використання при проведенні педагогічної інтеграції критеріїв, менш значущих порівняно з критеріями, покладеними в основу цілісного розвитку особистості фахівця. Зазначимо, що сучасна освіта, що ґрунтується «на інтеграції різних методів і різних наук, сприяє цілісному усвідомленню світу та приросту креативного потенціалу особистості: коеволюція людини, природи і суспільства зумовлює етичні принципи гармонізації їх співіснування, а в середовищі освіти – відхід від предметної диференціації наукового знання як засобу ефективності навчання і пошук оптимальних шляхів інтеграції знання» [5, с. 36]. Тож удосконалюється зміст професійної освіти не лише за рахунок оновлення змісту окремих загальноосвітніх предметів і професійно-орієнтованих дисциплін, а й самого їх набору.

В основі розроблення інтегративних дисциплін лежить одна із класифікаційних ознак (зміст, форма, складність тощо) та конкретна ціль кожної з таких дисциплін. На зміну традиційно усталеному поділу науки на суспільну, природничу і технічну, що є автономними у своєму розвитку, приходять парадигма цілісного розуміння наукового знання. Проблема розроблення інтегративних дисциплін у професійній освіті є складною та багатоаспектною, і для її теоретичного обґрунтування необхідне залучення великого діапазону різноманітних наук, галузей знань і видів діяльності. Оскільки більшість інтегративних дисциплін у ПТЗО розробляється на основі навчальних предметів, що мають різноцикловий характер (загальноосвітні та загальнотехнічні, загальноосвітні та спеціальні, загальнотехнічні та спеціальні тощо), то умовою їх повноцінності є одночасне оволодіння викладачем змістом та методами принаймні двох–трьох наук або галузей знань. Усвідомлення дидактичних переваг інтегративних дисциплін (зокрема, ущільнення, концентрація навчального матеріалу, усунення перевантажень учнів, економія навчального часу тощо) за належного

психологічного забезпечення значно підсилює мотивацію викладачів та науковців до їх розроблення і впровадження в освітній процес ПТЗО.

З іншого боку, розроблення інтегративних дисциплін шляхом інтеграції змісту декількох навчальних предметів викликає низку труднощів, пов'язаних із наявними концептуальними підходами до побудови навчальних предметів та характером їх вивчення: емпіричного або теоретичного рівнів викладу матеріалу, наявності ідеальних об'єктів, ролі наочності і т. ін. Вважається, що під час розроблення інтегративних дисциплін інтеграція навчальних предметів можлива завдяки виконанню трьох умов: 1) об'єкти дослідження повинні збігатися або бути достатньо близькими; 2) у навчальних предметах, що інтегруються, використовуються однакові або близькі методи досліджень; 3) навчальні предмети, що інтегруються, будуються на загальних закономірностях, загальних теоретичних концепціях [7, с. 18]. Доцільно виділити й інші важливі характеристики інтегративних дисциплін: 1) місце інтегративної дисципліни в системі професійної освіти; 2) мету вивчення інтегративної дисципліни; 3) термін вивчення інтегративної дисципліни; 4) зміст інтегративної дисципліни та його науково-методичне і матеріально-технічне забезпечення; 5) прогнозування розвитку інтегративної дисципліни в конкретній педагогічній системі.

Упровадження інтегративних дисциплін передбачає також нові підходи до методичного забезпечення навчального процесу. Інформаційному наповненню змісту інтегративної дисципліни передують розроблення програми. У процесі створення програми інтегративної дисципліни важливо дотримуватися певної системи відбору потрібних елементів і компонентів знань з відповідної науки або галузі знань. Тому проектування навчальної системи вимагає розвитку, а не простої трансформації наукових теорій у зміст професійної підготовки. У структуруванні змісту інтегративних дисциплін важлива роль також належить як логіці розгортання міждисциплінарного змісту курсу, так і психологічній сумісності понять, що відбираються в зміст інтегративної дисципліни. Аналіз багатьох програм інтегрованих дисциплін свідчить: якщо перша вимога в цілому дотримується, то друга майже завжди порушується. Крім цього, гарантоване дотримання вимог щодо структурування змісту інтегративних дисциплін забезпечуватиметься науково обґрунтованою сукупністю загальнодидактичних принципів.

Висновки. Насамкінець зазначимо, що основним завданням інтегративних дисциплін є забезпечення єдності формування професійних знань, умінь і компетентностей на базі системи фундаментальних знань. При цьому в процесі формування в учнів ПТЗО системи професійних знань, умінь і компетентностей потрібно враховувати такі *специфічні положення*:

- зміст професійної освіти визначається вимогами соціального і науково-технічного прогресу в конкретній галузі на основі професійно-кваліфікаційної характеристики, історико-логічного аналізу номенклатури професій і змісту підготовки робітників;
- професійна освіта перестає бути ізольованою від загальної і політехнічної, постає як основа підготовки молоді до виробничої діяльності та формування свідомого ставлення до праці;
- наявність у структурі навчальних планів і програм трьох циклів навчальних предметів (загальноосвітнього, загальнотехнічного і професійно-орієнтованого) спричинена до збільшення загальної кількості дисциплін й ускладнила здійснення взаємозв'язків між названими циклами і предметами, що входять у них і мають різне значення в професійній підготовці робітників;
- визначення для конкретної професії певної групи спеціальних дисциплін зумовлює різний рівень їх змісту для підготовки робітників різних груп професій;
- об'єднання для низки професій кількох спеціальних предметів, що раніше існували як самостійні в один, вимагає розроблення принципів розчленування цих предметів на теми і визначення різних груп навчального матеріалу;
- наявність у навчальних планах одних і тих самих загальнотехнічних предметів, що забезпечують спільність знань, умінь і навичок учнів, що освоюють різні професії;
- взаємозв'язок і взаємозумовленість теоретичного і виробничого навчання;
- специфіка виробничого навчання для кожної професії й водночас деяка його спільність за характером навчального матеріалу конкретної теми, змісту комплексних робіт і т. ін.;
- уміння, навички і компетенції, що формуються в процесі теоретичного навчання, є не лише навчальними, а й практичними, що збільшує їхню роль у професійній підготовці робітників;
- уміння, навички і компетенції, набуті в процесі виробничого навчання, є навчальними і професійними з перевагою останніх, що становлять основний зміст діяльності робітника певної професії і кваліфікації.

Крім цього, важливо враховувати такі критерії доцільності впровадження інтегративних дисциплін у ПТЗО, як: 1) зацікавленість суспільства в конкретній інтегративній дисципліні; 2) поява соціальних запитів на розроблення інтегративних дисциплін як дидактично завершеного інноваційного навчального засобу підвищення якості підготовки фахівців; 3) готовність педагогічних кадрів до викладання інтегративних дисциплін; 4) можливість адаптації до конкретних педагогічних умов (гнучкість, варіативність і диференціація змісту, форм та методів навчання інтегративної дисципліни); 5) дотримання принципу наступності в системі інтегративних дисциплін та можливість їх взаємодії з «класичними» навчальними предметами; 6) адаптивність інтегративних дисциплін у системі змісту професійної освіти.

Отже, в основі розроблення інтегративних дисциплін лежать ідеї встановлення міжпредметних зв'язків та їх вищих форм – синтезу й інтеграції знань. Очевидно, що розроблення інтегративних дисциплін дозволить розв'язати багато проблем у галузі професійної освіти. Тому, крім змісту, вони мають відрізнятися від інших різновидів навчальних дисциплін принципами побудови, новизною методичних прийомів, що повинні закладатися безпосередньо в процесі створення цих інтегративних дисциплін. Це зумовлює подальше опрацювання проблеми інтеграції змісту професійного навчання та створення інтегративних дисциплін для різних робітничих спеціальностей.

Список використаних джерел та літератури

1. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : монографія / Роман Семенович Гуревич ; за ред. С. У. Гончаренка. – К. : Вища школа, 1998. – 229 с.
2. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (до 2020 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc.
3. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 3–10.
4. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем : монографія / А. О. Лігоцький. – К. : Техніка, 1997. – 210 с.
5. Педагогіка вищої школи / І. О. Бартенева, І. М. Богданова, І. В. Бужина та ін. – Одеса : ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002. – 344 с.
6. Сидоренко В. К. Інтеграція навчальних предметів як педагогічна категорія / В. К. Сидоренко // Проблеми наступності та інтеграції змісту навчання у системі «школа – ПТУ – ВНЗ» : наук.-метод. зб. / АПН України, ІПППО, ВДПУ. – Вінниця, 1996. – С. 96-98.
7. Семин Ю. Н. Интеграция содержания профессионального образования / Ю. Н. Семин // Педагогика. – 2011. – № 2. – С. 20–25.
8. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта : проблеми пошуку, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : ВІПОЛ, 2000. – С. 176-203.
9. Шукшунов В. Е. Интеграция гуманитарного, естественнонаучного и инженерного знания : монография / В. Е. Шукшунов – Харьков : Новые технологии, 2016. – 264 с.

Леонид Владимирович Оршанский,

доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой технологического
и профессионального образования
Дрогобычского государственного
педагогического университета имени Ивана Франко,
e-mail: orshanski@i.ua

Ярослав Ярославович Матвисив,

кандидат педагогических наук, старший преподаватель
кафедры технологической и профессионального
образования Дрогобычского государственного
педагогического университета имени Ивана Франко,
e-mail: yaroslavmatvisiv@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕГРАЦИИ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье осуществлено теоретическое обоснование процесса и выявлены особенности интеграции содержания профессионального обучения в системе профессионально-технического образования. Определена цель внедрения интеграционных дисциплин, которая направлена на обеспечение целостного подхода к общеобразовательной и профессиональной подготовке учащихся профессионально-технического учебного заведения. Актуализирована идея сквозной интеграции целей, содержания, форм, методов и средств профессионального обучения, которая положена в основу разработки интегративных дисциплин. Предложенные критерии целесообразности внедрения интегративных дисциплин в профессионально-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: интеграционный подход, интеграция содержания профессионального обучения, профессионально-техническое образование, профессионально-техническое учебное заведение.

Leonid Orshansky,
doctor of pedagogical sciences, professor,
head Department of technological and
vocational education Drohobych State Pedagogical
Ivan Franko University,
e-mail: orshanski@i.ua

Yaroslav Matvisiv,
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
Department of technological and
vocational education Drohobych State Pedagogical
Ivan Franko University,
e-mail: yaroslavmatvisiv@gmail.com

TEACHING CONTENT INTEGRATION FEATURES IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL AND TECHNICAL EDUCATION

Introduction. *At present, one can observe a significant separation between theory and practice in the pedagogical study of the teaching content integration problem, which gives rise to inconsistency of the theoretical foundations in terms of application of an integrative approach for the development of the training content and determines the search for scientific criteria for evaluating existing integrated disciplines and teaching methods.*

The quality of the training of specialists in professional and technical education institutions (PTEI) often does not meet the requirements of the post-industrial information society. One of the reasons for such a situation is the lack of competitiveness, and in some cases due to the obsolete educational-professional programs, curricula and curricula programs. Therefore, the feasibility of introducing integrative disciplines with new innovative content into the system of vocational education does not cause any objections from both scientists and practitioners.

Purpose. *The purpose of the article is the theoretical substantiation of the training content integration process in the system of professional and technical education.*

Methods. *Analysis and synthesis of scientific knowledge (philosophical, pedagogical, technical, technological, etc.), educational and methodical publications, program and normative materials on issues of professional education and training.*

Results. *The main task of integrative disciplines is to ensure the unity of the formation of professional knowledge, skills and competences based on the system of fundamental knowledge. At the same time, when the students in the PTEI system form their professional knowledge, skills and competencies the following specific provisions should be taken into account: 1) the content of vocational education is determined by the requirements of social and scientific and technological progress in a particular field on the basis of vocational qualification characteristics, historical and logical analysis of the appellation of professions and the content of the training of specialists; 2) vocational education ceases to be isolated from general and polytechnic education, serves as the basis for training for students in production activities and the formation of a conscious attitude towards their job duties; 3) the three cycles present in the structure of curricula and programs of educational subjects (general, general technical and vocational-oriented) have led to an increased total number of disciplines, thus complicating the implementation of the relationship between the named cycles and the incorporated subjects which have different meanings in the professional training of specialists; 4) defining specific professions of a particular group of special disciplines determines a different level of their content for the training of specialists of different*

occupational groups; 5) merging of a number of professions of several special subjects that previously existed as independent into one requires the development of principles for the dismemberment of these subjects on topics and the definition of different groups of educational material; 6) presence of identical general technical subjects in the curriculum, which provide a common knowledge, abilities and skills of students who master various professions; 7) relationship and interdependence of theoretical and productive learning; 8) specific nature of production training for each profession, and at the same time, its similarity by the nature of the educational material of a specific topic, the content of complex work, etc; 9) abilities, skills and competences that are formed in the process of theoretical training, are not only educational, but also practical, which increases their role in the vocational training of specialists; 10) abilities, skills and competences acquired in the process of production training, are both educational and professional with the advantage of the latter, which constitute the main content of the work of a particular profession and qualifications.

On the basis of the analysis of scientific literature, we determined the theoretical principles of the development of integrative disciplines for the system of vocational education:

1. The purpose of the introduction of integrated disciplines is to ensure a holistic approach to the general education and training of pupils in the PTEI.
2. Integrative disciplines foresee the formation of innovative content of training, the definition of goals of each discipline in accordance with the general objectives of professional training of a future worker.
3. The basis for the development of integrative disciplines is the idea of the cross-cutting integration of goals, content, forms, methods and means of vocational training, as well as the consideration of interdisciplinary connections.

Conclusion At the core of the development of integrative disciplines is the idea of establishing interdisciplinary connections and their higher forms – the synthesis and integration of knowledge. It is obvious that the development of integrated disciplines will solve many problems in the field of vocational education. Therefore, in addition to the content, they must differ from other types of educational disciplines by the principles of construction, the novelty of methodological techniques, which should be laid directly in the process of creating these integrative disciplines. This leads to further elaboration of the problem of integrating the content of vocational training and the creation of integrative disciplines for different working professions.

Key words: integration approach, integration of vocational training content, vocational education, professional and technical education institution.

References

1. Hurevych R. S. Teoretychni ta metodychni osnovy orhanizatsii navchannia u profesiino-tekhnichnykh zakladakh : monohrafiia / Roman Semenovych Hurevych ; za red. S. U. Honcharenka. – K. : Vyshcha shkola, 1998. – 229 s.
2. Kontsepsiia rozvytku profesiinoi osvity i navchannia v Ukraini (do 2020 r.) [Eletronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc.
3. Kraevskiy V. V. Predmetnoe y obshechepredmetnoe v obrazovatelnykh standartakh / V. V. Kraevskiy, A. V. Khutorskoi // Pedahohyka. – 2003. – № 2. – S. 3-10.
4. Lihotskyi A. O. Teoretychni osnovy proektuvannia suchasnykh osvitynykh system : monohrafiia / A. O. Lihotskyi. – K. : Tekhnika, 1997. – 210 s.
5. Pedahohika vyshchoi shkoly / I. O. Bartienieva, I. M. Bohdanova, I. V. Buzhyna ta in. – Odesa : PDPU imeni K. D. Ushynskoho, 2002. – 344 s.
6. Sydorenko V. K. Intehratsiia navchalnykh predmetiv yak pedahohichna katehoriia / V. K. Sydorenko // Problemy nastupnosti ta intehratsii zmistu navchannia u systemi «shkola – PTU – VNZ» : nauk.-metod. zb. / APN Ukrainy, IPPPO, VDPU. – Vinnytsia, 1996. – S. 96-98.
7. Semyn Iu. N. Yntehratsiia sodержaniya professynalnoho obrazovaniya / Iu. N. Semyn // Pedahohyka. – 2011. – № 2. – S. 20-25.
8. Semychenko V. A. Priorytety profesiinoi pidhotovky : diialnisnyi chy osobystisnyi pidkhid? / V. A. Semychenko // Neperervna profesiina osvita : problemy poshuky, perspektyvy : monohrafiia / za red. I. A. Ziaziuna. – K. : VIPOL, 2000. – S. 176-203.
9. Shukshunov V. E. Yntehratsiia humanitarnoho, estestvennonauchnoho y ynzhenernoho znaniya : monohrafiia / Shukshunov V. E. – Kharkov : Novye tekhnolohyy, 2016. – 264 s.

Отримано редакцією 13.10.2017 р.